

versfüzetben. A problémák, melyek foglalkoztatják az „elveszett generáció“ problémái, meztelenül és szépítés nélkül. Az ember problémái, azé az emberé, akit annak szeretne tudni önmaga fölött. Rongy akar lenni, mellyel végigtörülve a dolgokat, azok tisztábbá váljanak. Új és megkapó képe Budapestről, aki „ha a hónap vége felé néha megszorul, kiáll a Duna fölé és a cigarettázástól és éjszakázástól rekedt hangján: — Gyere be szép fiu — mondja a Nagy Atyáknak.“ — maradéktalanul bizonyítja, hogy tisztán lát abban a kérdésben is, mely forrong és buzog néhány éve Magyarországon. Vándor feltétlenül gondolkozó és társadalmilag tisztán látó ember s ha formája, kifejezőmódja kifogásolható is és letisztulásra szorul — olyan költő, amilyenekre nagy szüksége van ma Európának. (Kovács Katona Jenő)

ANDRÉ MALRAUX ÚJ REGÉNYE. (L'Espoir. N. R. F. Paris, 1938) Lehet, hogy Malraux tökéletesebb regényt irt volna, ha néhány évvel később dolgozza fel a spanyol polgárháború témáját? A spanyolországi események további fejlődése bizonyára ma még láthatatlan összefüggéseket fog revelálni. Mintahogy a történelemnek eleme az idő, a történelmi regény feltétele az időbeli távolság. Ez áll a történelmi regényre általában, de Malraux művére nem. Ezt a könyvet csakis most, csakis melegiben és még a történelmi távlat kialakulása előtt lehetett megírni. Ezzel a művel Malraux nem a legjobb regényét alkotta meg; a L'Espoirnak vannak részletei, melyek művészi szempontból nyersnek hatnak, mint például az angol újságírónak Madrid bombázásáról szóló hosszú telefonjelentésének a szövege; a regény hőseinek szellemi fiziognómiája konkrét fizikai egyéniségük rovására rajzolódik ki mesteri precizitással. És mégis, Malraux egyik könyvében sem adott még annyit, nagyobb és többet, mint a L'Espoirban. Azt lehetne mondani, hogy ez a könyve még gazdagabbá tette az előző könyveit, mert egy író, akinél, mint Malrauxnál, az alkotás nem egy témával való szerencsés találkozás eredménye, hanem szerves folyamat, egy új könyv új értelmet ad az előzőknek. Az mutatja meg, hogy mely utnak a szakaszai voltak. Főleg ezért könnyen téved művészeti értékek megítélésében a kortárs s ezért könnyebb megtalálni a helyes mértéket, ha már az egész oeuvre, melynek részei egymást világítják meg, készen áll előttünk. S ezért izgató szerencse kortársnak lenni s abból, amit már manifestált egy művész, megkísérelni a szemünk előtt készülő mű egészének konturjaira, a művész történelmi helyére és jelentőségére következtetni.

Malraux, akit egy következtetéseiben elhamarkodott kritika, az aktív haladás Hamletjeként vagy egy aktivista, de elvont intellektualizmus képviselőjeként könyvelt el, Malraux a L'Espoirban megmutatja, hogy az ő intellektualizmusa lírikus eredetű, akárcsak Nietzsche-nél és hogy amit benne Hamletnek láttak, az valóban a maximális aktivitást kereső — s életben és művészetben egyszerre meglelő — változtató akarat volt. Életben és művészetben egyszerre: Malraux dicsőséges kombattánsi szerepére gondolok, melyre itt nem szabad kitérnem, miután itt csak Malrauxról, a művésztől van szó. De a művész Malraux lényeges tulajdonsága, hogy — s ezt nevezem az ő lírizmusának — nála a művészet nem egy önmagától való elkalandozás az objektív világba, hanem az objektív világnak az ő szubjektivitásába való beolvasztása. Élet és mű nála egyek, mert az ő útja önmagához a külső világon keresztül vezet. Éppoly kevésbé spekulatív természetű, mint Pascal, akivel egyébként annyiban rokon, hogy lelki életének intenzitása, ugyyszólván, amint egy bizonyos hőfokot elért egy élmény, akkor szellemi aktusként, gondolat formájában manifestálódik.

Nem szenvedélyes gondolkodó, hanem minden gondolata a szenvedély lecsapódása. Stílusának aforizmatikus feszültsége nem egy írói virtuozitás, hanem annak a következménye, hogy az ő számára a gondolati kérdés a szó egész jelentőségében életkérdés: egy-egy gondolat a veszedelmes életnek ugyanazzal a reálisával terhes, mint Magninnek, a repülőgéposztag parancsnokának egy-egy vakmerő felszállása az ellenséges hadak bombázására.

Malrauxnak nincs elméleti problémája; a malrauxi szubstanciális, szinte fizikai életszükségletek és az adott életfeltételek közötti feszültség, *küzdelem*; ez Malrauxnak a témája, akár Kína, akár a német börtön az, mely a külső anyagot szolgáltatja a témához. A téma, a belső téma — mint az különösen most, a L'Espoir olvasása után nyilvánvaló — következetes, kénytelen hűséggel az ember, aki noha, vagy ha úgy tetszik: mert metafizikailag halálosan magányos, testvéri közösségben akar élni és halni. Ez a belső malrauxi téma monumentális történeti tárgyra talált a spanyol nép szabadságharcában, mely Malraux számára úgy jelenik meg, mint az ő szubjektív, individuális problémáinak gigászi mértékben való történeti igazolása. Mi az, ami a spanyol nép harcában leginkább lekötötte Malraux figyelmét? A folyamat, melynek folyamán térben, szokásokban és ambíciókban, sőt nyelvben is egymástól elkülönülten, egymástól távol, nemcsak városok, hanem országok határai által is elválasztott emberek átváltoznak valami eggyé, egységessé, egysorsúvá, egyetlen nagy igenné s egyetlen nagy cselekvő nemet-mondássá, néppé. Az ok, ami a transzsubstanciációnak ezt a tüneményét millió és millió egyes ember életében létrehozta: a rettenetes ajándék, hogy szemük elé került a közös ellenségük, közös ellenséget kaptak. S a L'Espoir megmutatja, hogy számtalan egyéni iniciatívából, inkább példás és pathetikus halálra, mint győzelemre készülő emberek incoherens ellenállásából, mint fejlődik ki, mint őlt formát a spanyol köztársaság fegyelmezetten, céltudatosan működő hadserege. Malraux minden csöpp vérében individuálista. De mint Ivan Karamasoff atheizmusa a maga intenzitásánál fogva minden jámborságnál többet revelál a vallásos lélek titkaiból, Malraux, az individuálista, mindenkinél jobban érzi az egyéni szempontokkal szemben közömbös kollektív harci organizáció történelemadta követeléseinek abszolút szükségét és minden vitális egyéni jog fölött álló jogsultságát. S épp ebben rejlik az Espoironak, mint regénynek formai újszerűsége is: abban, hogy nagyszerű kísérlet megteremteni a szintézist a modern lélektani regény és a történeti éposz között.

A modern regényben a hős és a hősök vannak a központban s az ő szerepük kihívni a környező világ jellegzetes ellenhatásait: Cervantes, éppugy, mint Balzac, sőt Dosztojevszki és Tolsztoj is ezen az uton érik el, hogy hőseiken keresztül egy-egy korszak totalitását idézik fel. Malraux a központba a történeti eseményeket állítja, az ő szerepük a „provokáció”. A L'Espoir formájának semmi közössége a Dosz Passos-féle szimultánista regényformával (mint ahogy Malraux egyik kritikusa vélte). Formailag is a L'Espoir Malraux legszemélyesebb kreációja: monumentális lírai riportázs nemcsak Spanyolország nagy népének nagy háborújáról, hanem a lélekről és szellemről, mely a kollektív történelmen keresztül keresi és találja meg a megváltás felé vezető utat. (*Sinkó Ervin*)

EGY „INYENCKEDŐ ERETNÉK”. Ezt a meghatározást *Berda József* adja önmagáról legújabb kötetében (*Emelt fővel*), ösztönösen utalva ezzel versei összetett világára, a világra, ahol a testi öröm keresése és elítélése ugyanazon lélekzetben tartoznak össze az epikureusi elragadtatott-